

כלל לשבועת עד אחד.

ומשום כך דוחה הגמרא, ואמרת שדינו של רבי חייא לא נלמד מעד אחד —

אלא, אמר רב פפא: דינו של רבי חייא אתי, נלמד, מגלגול שבועה דעד אחד —

שהרי הגמרא בקידושין [כז ב] דורשת מן הפסוק, שבכל מקום שמתחייב אדם שבועה, יכול התובע לדרוש ממנו להשבע גם על טענות אחרות שיש לו עליו, וחייב להשבע לו אף על טענות שאין עליהם כשלעצמן חיוב שבועה — וזהו דין "גלגול שבועה", שהתובע מגלגל על הנתבע עוד שבועות אגב השבועה שהתחייב בה —

וכן אם נתחייב הנתבע שבועה על ידי עדות עד אחד, יכול התובע לגלגל עליו עוד שבועות אחרות על טענות שאין בהם חיוב שבועה —

ומשבועת גלגול על ידי עד אחד, למד רבי חייא קל וחומר. כי אם עד אחד, שכוחו קל, שאין בכוחו לחייב ממון, בכל זאת יכול לחייבו בגלגול שבועה להשבע גם על מה שלא העיד⁽²⁾, קל וחומר ששני עדים שכוחם עדיף על עד אחד, שהרי בכוחם לחייב

אלא דינו של רבי חייא [שכשעדים מעידים על מקצת התביעה חייב הנתבע להשבע על השאר כדין מודה במקצת], **אתיא** נלמד מקל וחומר מעד אחד —

ומה עד אחד, שאין מחייבו ממון בעדותו, שנאמר [דברים יט — טו] 'לא יקום עד אחד באיש לכל עון ולכל חטאת', — ובכל זאת עד אחד מחייבו שבועה, שאם כפר בכל ועד אחד מכחיש, חייב הנתבע להשבע ולהכחיש את העד המסייע לתובע —

ואם כן, הוא שעד אחד מחייב שבועה — קל וחומר ששני עדים שכוחם עדיף משל עד אחד שהרי מחייבין אותו ממון — אינו דין שמחייבין אותו שבועה!

ודחינן: אין דומה כלל המלמד לנלמד — דמה לעד אחד, שכן על מה שהוא מעיד הוא נשבע. שהרי שבועת עד אחד היא שבועה להכחיש את מה שהעד מעיד.

תאמר בעדים, שעל מה שכפר הוא נשבע. ואילו בדינו של רבי חייא, אין השבועה על מה שהעידו העדים, שהרי שבועתו היא בכדי להפטר מהחצי השני, שעליו אין העדים מעידים. ואם כן, מנין לו לרבי חייא להחמיר ולחדש שבועה כזו,⁽¹⁾ שאינה דומה

לחלוטין. — וכן הוא בראשונים לקמן עיין הערה 4

2. וצריך עיון מה ההוה אמינא ללמוד מגלגול שבועה בעד אחד, והלא לשבועת הגלגול אין קשר לעדותו של עד אחד, דשבועת גלגול קיימת בכל השבועות, ובהכרח שזהו דין צדדי שהיכן שיש שבועה אפשר לגלגל עוד שבועות, ואם כן מה שייך ללמוד בזה קל וחומר מעד אחד? —

1. כן פירש רש"י. ובריטב"א כתב שאין זה פירכא אלא הוא כעין 'דיו לבא מן הדין להיות כנדון', שאי אפשר ללמוד מעד אחד יותר ממה שיש בעד אחד עצמו, ושבועה זו לא קיימת בעד אחד.

ובפני יהושע פירש את דברי הגמרא שאין זה פירכא כדרך כל הפירכות אלא שהגמרא דוחה שאין שייכות כלל בין שתי השבועות ואי אפשר ללמוד משבועת עד אחד לסוג שבועה שונה

ממון, ודאי שיכולים הם לחייבו שבועה, גם אם השבועה היא לא על מה שהעידו. נולכן כשמעידים על מקצת מהתביעה, יכולים לחייבו שבועה על השאר — ואף שעל השאר לא העידו].

אך דוחה הגמרא:

מה לגלגול שבועה דעד אחד, שכן שבועה גוררת שבועה. אי אפשר ללמוד מגלגול שבועה של עד אחד לדינו של רבי חייא. שהרי שבועת הגלגול איננה מחמת כח העד האחד, אלא כיון שחייב העד שבועה על מה שהעיד — שבועה זו גוררת אחריה עוד שבועות. ואם כן, לא מצינו שעד אחד מחייב שבועה על מה שלא העיד, אלא השבועה שחייב העד את הנתבע, מאפשרת לתובע לחייב אותו שבועה נוספת, גם על מה שלא העיד העד —

תאמר בעדים, דממון קא מחייבי. עדים שמעידים על מקצת הטענה, אינם מחייבים את הנתבע להשבע, אלא מחייבים אותו לשלם ממון. ואין כאן שבועה שתגרור שבועה. ואם כן, היכן המקור שיכולים לחייבו שבועה על החצי שעליו לא העידו?

ומשום כך חוזרת בה הגמרא, ואומרת שאין הקל וחומר מגלגול שבועה,⁽³⁾ אלא הוא כמו שאמרנו בתחילה, שהקל וחומר הוא מעד אחד, ואף על פי שדחינו, מה לעד אחד שכן על מה שמעיד הוא נשבע, ואילו בדינו של רבי חייא אין השבועה על מה שהעידו העדים אלא על מה שכופר — על זה יש לומר, **פיו יוכיח**, שהרי מצינו שפיו מחייבו שבועה אף על מה שלא הודה.

ואף שדחינו ראיה זו, כי **מה לפיו, שכן אינו בהכחשה**, שכח פיו גדול מכח עדים, שאין כח ביד עדים לבטל את הודאת פיו, ואילו

ולשיטת רש"י יתכן שזהו פירכת הגמרא עיין לקמן. —

וידוע מה שביאר בזה ב'חידושי רבי שמואל' [סימן ה'] שיש שני דיני גלגול שבועה, האחד הוא הדין שאם נתחייב לו שבועה יכול לגלגל עליו שבועה על טענות אחרות שיש לו עליו, ואף יכול להעלות תביעות חדשות ולגלגל עליהם שבועה. —

אך ישנו דין נוסף, שהטוען טענה אחת שעל חלק ממנה יש חיוב שבועה, צריך להשבע על כל הטענה את אותה שבועה שנתחייב מחמת העד! כגון שתבע ממנו כלים וקרקות, והלה הודה במקצת הכלים וכפר בכל הקרקעות — שמתוך שחייב שבועה על הכלים חייב באותה שבועה להשבע גם על הקרקעות מפני שהכל טענה אחת — ועיין שם שכתב כמה נפק"מ בין

שני סוגי הגלגול.

ולפי זה כתב הגר"ש, שהתובע את חברו מנה ועד אחד מעיד על מקצת מן התביעה, שאז אמרינן מתוך שחייב שבועה על מה שהעיד העד, יכול לחייבו להשבע שבועת עד אחד גם על שאר הטענה שהכל טענה אחת — ובמקרה זה השבועה היא מחמת העד, שהרי את אותה שבועה שנשבע על המקצת חייב להשבע על השאר, שהכל טענה אחת היא — ואם כן יש לומר שממקרה זה למד רבי חייא קל וחומר מגלגול שבועה שמחייב עד אחד — ויסוד זה למד הגר"ש מדברי הרמב"ם פ"ה מטו"ט הלכה י"ב ע"ש.

3. לפי פירוש רש"י וכמו שביארוהו הראשונים, אך הרבה מהראשונים חולקים על רש"י והקשו

בדינו של רבי חייא אינו נשבע כלל על מה שהעידו העדים שמחייבים אותו, אלא נשבע להפטר מאותו חצי שעליו העדים לא מעידים —

על זה יש להשיב, פיו יוכיח, שהרי בכל שבועת מודה במקצת, אף על פי שהודאתו היא המחייבת אותו שבועה, מכל מקום, השבועה איננה על ההודאה אלא על מה שכופר —

ואם כן, אין לפרוך על דינו של רבי חייא שאין השבועה על מה שהעדים מעידים, שהרי גם במודה במקצת אינו נשבע על מה שהודה אלא על דבר אחר! —

וחזר הדין — אם נפרוך מה לעד אחד שכן על מה שמעיד הוא נשבע, יבא פיו ויוכיח, ואם נפרוך מה לפיו שכן אינו בהכחשה והזמה, יבוא עד אחד ויוכיח, וחוזר חלילה —

אחד אלא מגלגול שבועה של עד אחד, וכמו שהבאנו לעיל בהערה 4 — ויסוד מחלוקתם היא, רש"י סובר כי מה שדחינו לעיל 'מה לעד אחד שכן על מה שמעיד הוא נשבע' הרי זה רק בגדר פירכא שאפשר להוכיח עליה ממקום אחר. אבל הראשונים סוברים שאין זה בגדר 'פירכא' אלא זוהי ראייה שאין שתי השבועות מאותו המין כלל, וממילא אין שייך לעשות על טענה זו 'יוכיח', ולכן פירשו שהילפותא היא מגלגול שבועה. — ועוד כתבו הראשונים שממה דאמרינן לקמן שהצד השווה שבפיו ועד אחד הוא ש'על ידי טענה וכפירה הם באים' — מזה מוכח דלא כשיטת רש"י [וכמו שנביא לקמן] אך באמת רש"י פליג שם על הראשונים בכיבור הסוגיה ועיין לקמן.

העדים שהכחישום או הזימום, בטלה עדותם —

על פירכא זו יש להשיב, עד אחד יוכיח, שאף על פי שישנו בהכחשה, (4) שאם באו עדים והכחישוהו עדותו בטילה, ובכל זאת מחייבו שבועה. יכול הוא לחייב שבועה —

ואם כן, שוב אין לפרוך שעדים אינם יכולים לחייבו שבועה משום שישנם בהכחשה, שהרי בעד אחד אנו רואים שגם מי שישנו בהכחשה יכול לחייב שבועה —

אלא שעדיין יש להקשות, שאין להוכיח משבועת עד אחד לדינו של רבי חייא.

כי מה לעד אחד, שכן על מה שמעיד הוא נשבע. (5) שהרי אינה דומה השבועה שמחייב עד אחד לשבועה שמחייבים העדים, כי שבועת עד אחד היא שבועה על מה שהעיד העד [שנשבע להכחישו], תאמר בעריב, שעל מה שכפר הוא נשבע. שהרי

שאם הגמרא חוזרת בה היה לה לומר 'אלא פיו יוכיח', ועיין לקמן מה שהקשו עוד. ולכן פירשו שעדיין ילפינן גם מגלגול שבועה, ומה דאמרינן פיו יוכיח היינו ליישב את הפירכא על גלגול שבועה — וילפינן מגלגול שבועה ומפיו בהצד השווה, ועיין לקמן בהערה 5.

4. והתוס' גרסו שישנו בהכחשה ובהזמה, שהרי אם הזימוהו עדותו בטילה. [אף שאינו בעונש "כאשר זמם"]

5. כן הוא לפי גירסת רש"י דלשיטתו הצד השווה הוא מפיו ועד אחד. אבל הרמב"ן ושאר ראשונים גרסו 'מה לעד אחד שכן שבועה גוררת שבועה' משום שלשיטתם אין הילפותא מעד

ולכן, עלינו למצוא את המכנה המשותף של עד אחד ופיו שמחמתו יש כח בידם לחייב שבועה — וממילא נוכל ללמוד ב"הצד השוה" שכל מי שדומה להם יהיה כח בידו לחייב שבועה!

וזוהו — **הצד השוה שבהן**, שיש בפיו ועד אחד הוא [שמחמתו יש להם כח לחייב שבועה], — **שעל ידי טענה וכפירה**, שמחמת טענת התובע וכפירת הנתבע הן **באין**, בעלי הדין באים לדין⁽⁷⁾ — **ונשבע**.⁽⁸⁾

אף אני אביא עדים, יש ללמוד מזה שהעדאת עדים, שגם הם **על ידי טענה וכפירה הם באין** — **ונשבע**!

ומקשינן: **מה להצד השוה שבהן, שכן לא הוחזק כפרן**, הרי ישנו צד שוה בפיו ובעד אחד שלא קיים בדינו של רבי חייא. והוא, שגם בפיו וגם בעד אחד הנתבע לא הוחזק

נמצא, שאי אפשר לומר שמי שאינו דומה לפיו בכך שישנו בהכחשה שאינו יכול לחייב שבועה — שהרי גם עד אחד מחייב שבועה.

ולא ראי זה כראי זה,⁽⁶⁾ שהרי לעד אחד אין את החומרה שיש בפיו, שהרי ישנו בהכחשה — ובהכרח, מה שפיו אינו בהכחשה, אין זו הסיבה שמחמתה יכול לחייב שבועה, שהרי מצינו שגם מי שאין בו את החומרה הזו יכול לחייב שבועה —

וכן אי אפשר לומר שמי שלא דומה לעד אחד [שאינו נשבע על מה שמעיד העד] שאינו יכול לחייב שבועה, שהרי מצינו שפיו מחייב שבועה.

ולא ראי זה כראי זה, ושבועת פיו אין בה את המעלה שיש בעד אחד, שהרי נשבע על מה שלא הודה — ובהכרח שאין צורך להשבע דווקא על ההודאה או על העדות.

ידיעה ברורה שחייב, [או מצד מה שמורה או מצד העדאת העד] — 'וכפירה' היינו שיש חלק שעליו כופר ואין לנו שום ידיעה שאינו צודק בכפירתו לא על ידי עדים ולא על ידי עד אחד. ומחמת זה הקשה הרשב"א על רש"י שבעד אחד הלא אין כפירה גמורה, שהרי על מה שכופר מעיד העד שחייב. אבל הרשב"א עצמו כבר הביא שם שרש"י פירש את הגמרא באופן אחר, ולשיטתו מה שאמרו 'על ידי טענה וכפירה' היינו שעל ידי טענה וכפירה הם באים לדין.

8. הרמב"ן בשבועות [מ א] ובחידושי הר"ן שם הביאו, שמכאן הוכיח רבינו אפרים דאין שבועת עד אחד אלא אם כן טוען התובע ברי. שהרי בסוגיין איתא שעל ידי טענה וכפירה הם באים, ושמה לא חשיב 'טענה'. והראשונים שם דחו את

6. פירשנו על פי פירוש התוס' ב"ק ב — א ד"ה לא הרי, ע"ש היטב. [והמדקדק שם היטב יראה ד'לא ראי זה כראי זה' פירושו שלא הרי הקל כהרי החמור, ואכמ"ל].

7. כן פירש"י, והקשו בתוס' אם כן גם כופר הכל יתחייב שבועה שהרי גם הוא בא על ידי טענה וכפירה. ותירצו התוס' דמה דאמרין על ידי טענה וכפירה אין הכוונה לטענה רגילה, אלא לטענה חשובה שיש רגילים לדבר שהטענה נכונה. דכשמורה במקצת או שיש עד אחד נגדו הרי הוא נראה כמשקר, ולכך חייב שבועה.

וכרשב"א פירש את דברי הגמרא באופן אחר [לפי שיטתו הנ"ל שהצד השווה הוא מפיו וגלגול שבועה] — שמה שאמרו 'שעל ידי טענה וכפירה' הכונה שיש חלק שעליו יש טענה

המלווה בטענה שלא היו דברים מעולם, אך כוונתו האמיתית היתה להשיב לו את לאחור זמן, ומשום כך אין עליו דין 'גזול' –

אמנם כל זה בהלוואה, שאפשר לתלות שבזמן התביעה אין לו כסף לשלם. אבל הנותן חפץ או ממון לחבירו לשמור, והלה כופר בפקדון, וטוען שלא היו דברים מעולם. ואחר כך הוברר בעדים ששיקר – פסול לעדות. כי במקרה זה אין לתלות ולומר שאין לו כסף לשלם, שהרי אסור היה לו להוציא את הפקדון מתחת ידו – ובהכרח שכוונתו לגזול! [ולקמן הגמרא מעמידה שהיו עדים שבשעת התביעה הפקדון היה תחת ידו, שאם לא כן, עדיין יתכן לתלות שהפקדון אבד או נגנב, ובשעת התביעה אין לו כסף לשלם תמורתו]. –

ואם כן, אף שהעדים מעידים נגדו אינו מוחזק כפרן ויכול להשבע.

אלא, אם יש לך לפרוך את הלימוד מ'הצד השווה' מפיו ועד אחד – פריך הכי!

אצלנו כשקרן [כי עד אחד אינו נאמן להכחישו ולהחזיקו ככפרן] – ואם כן, יתכן שרק מי שלא הוחזק כפרן נאמן להשבע –

תאמר בעדים, שכן הוחזק כפרן. ואילו כשעדים מעידים נגד טענת הנתבע, הלא הוחזק הנתבע לכפרן, מאחר שהוברר בעדים ששיקר במה שכפר בכל, ומנין לנו להאמינו על השבועה⁽⁹⁾.

ותמהינן: **ובעדים, מי הוחזק כפרן?** וכי על ידי העדים המכחישים את טענתו הופך הנתבע לכפרן?

והאמר רב אידי בר אבין אמר רב חסדא: הכופר במלוה, מי שתבע את חבירו שיחזיר לו את חובו, והלה כפר בחוב, ואחר כך התברר בעדים שהנתבע שיקר – כשר הנתבע לעדות. ואף שהוברר בוודאות ששיקר, בכל זאת אינו פסול לעדות, כי שמא לא היה בכוונתו לגזול, אלא שבזמן התביעה לא היה לו כסף, ולכן דחה את

שכשעדים מעידים נגדו הוחזק כפרן ופסול לשבועה. אם כן מדוע הקשו זאת כאן בתור פירכא על הצד השווה. היה לו להקשות על גוף דברי רבי חייא שחידש שכשעדים מעידים שחייב במקצת חייב שבועה, דקשה הלא הוחזק כפרן ואיך ישבע.

ותירץ המהר"ם שעל גוף דברי רבי חייא אין להקשות משום שניתן לתרץ ולומר שרבי חייא סבר שהחשוד על הממון אינו חשוד על השבועה – אבל בתור פירכא על הצד השווה אפשר לפרוך שאינו דומה לפיו ועד אחד ששם לא הוחזק כפרן ובעדים הוחזק כפרן. ועיין מהר"ם שי"ף.

הראיה שמה שאמרו שעל ידי טענה הם באים הכונה שעל ידי 'תביעה' הם באים ולא דוקא טענת ברי. אמנם כל הוכחה זו היא דווקא לפירוש רש"י בסוגיה שהגמרא מדברת על עד אחד, אבל לפי הראשונים הנ"ל שהגמרא מדברת על גלגול, אין להוכיח כלום שהרי בהכרח אין הכוונה במה שאמרו 'על ידי טענה' לטענת ברי, משום דלשבועת גלגול די בטענת שמה.

9. כך פירש רש"י. ועיין בריטב"א שכתב דלשיטת רש"י אין זה פירכא אלא דמסברא היכן שהוחזק כפרן אינו יכול להשבע.

והקשה המהר"ם, לדעת המקשן הסובר

מה להצד השהה שבהן, שכן אינן בתורת הזמנה. שאם הזימו אותם לא יתכן לקיים בהם את העונש האמור בעדים זוממים "ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו" — שהרי עד אחד שהוזם, פטור מעונש. וכן בהודאת פיו, לא שייך כלל "כאשר זמם".

תאמר בעדים, שישנן בתורת הזמנה. שאם הזמנה עדותם, הם חייבים בעונש "כאשר זמם".

ומתריצין: **הא לא קשיא.** כי רבי חייא, "תורת הזמנה", לא פריך. רבי חייא לא החשיב פירכה זו לפירכא. וטעם הדבר, משום שעיקר המושג הזמנה שייך בעד אחד כמו בשני עדים, שהרי אם הוזם עדותו בטילה, ואם כן שוה כח עד אחד לכח שני עדים, — ומה שיש עדיפות לעד אחד שאין בו את 'עונש' ההזמנה, סבר רבי חייא שאין זו עדיפות, ואין כוחו יפה מחמת זה יותר משני עדים.

אלא, אם יש לך להשיב על דברי רבי חייא, כך יש לך להשיב:

הא דקאמר "ותנא תונא", זה שהביא רבי חייא סיוע לדינו ממשנתנו, שבמשנתנו כל אחד מהם תובע את כל הטלית, ואנו עדים [מכח תפיסתם] שלכל אחד מהם יש חצי טלית — ומשום כך נשבעים כדברי רבי חייא, שעדים המעידים על מקצת מן הטענה מחייבים שבועה על השאר —

מי דמי? הלא דין המשנה אינו דומה כלל

לדינו של רבי חייא. שהרי התב, בדינו של רבי חייא, [באומר מנה לי בידך והלה אומר אין לך בידי כלום ועדים מעידים אותו שיש לו חמישים], במקרה זה — למלוה אית ליה פהדי. למלוה יש עדים שהלווה חייב לו חמישים, ואילו ללוה, לית ליה פהדי ולא מסיק ליה ולא מירי. אין לו עדים שאינו חייב לו את החמישים שכופר בהם — דאי הוה ליה פהדי ללוה, שהרי אילו היו לו עדים ללווה ולא מסיק ליה ולא מירי, שאכן אינו חייב לו את החמישים הנותרים שכופר בהם [כגון שבאו עדים ואמרו חמישים חייב וחמישים פרע⁽¹⁰⁾], במקרה זה — לא בעי רבי חייא לאשתבעי. לא היה מחייב רבי חייא שבועה, שהרי יש עדים המעידים כדבריו.

ואילו הכא במשנתנו, הלא כי היכי דאנן פהדי בהאי, כמו שאנו עדים לאחד מהם שיש לו חצי טלית, כך גם אנן פהדי בהאי. אנו עדים לחבירו שיש לו חצי טלית. ובמקום שיש עדות לשני הצדדים לא אמר רבי חייא שצריך להשבע.

ואפילו הכי, מבואר במשנה, שמשתבעי ובהכרח, שאין שבועה זו מחמת דינו של רבי חייא, אלא זוהי תקנת חכמים, שעל אף שאנו עדים שהחצי שלו, בכל זאת ישבע כדי שלא יהיה כל אחד הולך ותוקף טליתו של חבירו ואומר שלי היא! —

ואם כן קשה, כיצד הוכיח רבי חייא את דינו ממשנתנו?!?

ומתריצין: **אלא, כי איתמר "ותנא תונא",**

10. כך פירש רש"י. והקשה עליו הרשב"א שכיון שהכלל הוא שכל האומר לא לויתי כאומר לא

הטלית], לכן על הנתבע להשבע על החצי השני, כמו שאמר רבי חייא שהכופר בכל ועדים מעידים שחייב במקצת, חייב הנתבע על השאר שבועה. (ואף שלעיל הגמרא דחתה ששבועת המשנה אינה מחמת דינו של רבי חייא — עיין בהערה לקמן) —

והא הכא, הרי בשנים אוחזין, כיון דתפיס, כיון שכל אחד מהם תפוס בחצי טלית [אנן סהדי דמאי דתפיס] הילך הוא. בשעה שאנו עדים שמקצת מטענתו נכונה וחצי הטלית שלו — באותה שעה הוא תפוס לפנינו בחצי הטלית, והרי זה כאילו אמר לו הנתבע "הילך". ובכל זאת קתני ישבע, ומוכח שגם היכן שאומר לו הילך חייב שבועה דאורייתא של מודה במקצת. (12)

ורב ששת אמר, התובע מחברו ממון והלה מודה במקצת, ובשעת הטענה נתן לו את המקצת שאותו מודה ואמר לו הילך, פטור משבועת מודה במקצת.

מאי טעמא? —

כיון דאמר ליה "הילך", הני זוזי דקא מודי בגוייהו, בשעה שאמר לו הילך, הרי זה כמאן דנקיט להו מלוה דמי. כאילו נמצא כבר הממון בידי המלווה, וכיון שהחמישים שמודה לו עליהם הרי הם כאילו בידו של

מה שהביא רבי חייא ראייה ממשנתנו, אין זו ראייה לדין זה שאמר רבי חייא. אלא **אאידיך דרבי חייא איתמר.** זו ראייה לדין אחר שאמר רבי חייא —

כאן מתחילה סוגית "הילך", הנקראת "רבי חייא בתרייתא"

דאמר רבי חייא, התובע את חברו, ואומר לו מנה לי בידך, והלה אומר אין לך בידי אלא החמישים זוז — והילך! מיד בשעת התביעה נותן לו את אותם החמישים שמודה לו — חייב בשבועת מודה במקצת!

מאי טעמא? הילך נמי כמודה מקצת הטענה דמי! ואין אנו אומרים שאם נותן לו את הכסף מיד בשעת התביעה אינו נחשב למודה במקצת, [וכשיטת רב ששת לקמן].

ותנא תונא, והתנא במשנתנו מסייע לדין זה, שהרי במשנתנו נאמר **שנים אוחזין בטלית,** וכל אחד טוען כולה שלי, יחלוקו. —

[בשלב זה הגמרא הבינה שהשבועה במשנתנו היא שבועה דאורייתא! (11) וטעם השבועה הוא, מכיון שכל אחד כופר בתביעת חברו התובע ממנו את כל הטלית, ואנו עדים שהתביעה צודקת במקצת, וחצי הטלית היא שלו [שהרי תפוס לפנינו בחצי

11. על פי פירוש רש"י. וביאור שיטתו ושיטת התוס' עיין בהערה הבאה.

12. כל זה לפי שיטת רש"י, והנה לשיטתו תמצית הוכחת הגמרא הוא, דכיון שהשבועה שבמשנתנו היא שבועה דאורייתא מחמת העדאת עדים במקצת וכדינו הראשון של רבי חייא, וכאן הרי זה כהילך לכך יש להוכיח שהילך חייב.

פרעתי, ואם מעידים עדים שלוה והוא כופר הרי זה כאילו הודה שלא פרע, אם כן אף כאן הוא מודה שלא פרע שהרי הוא כופר בכל, ועליו לשלם אף שהעדים מעידים שפרע [שהודאתו היא יותר מעדים]. ומשום כך פירש הרשב"א שהעדים מעידים שחמישים לזה וחמישים לא לזה.

לוה, נמצא שאינו תובע אלא חמישים, ובאינך חמישים הא לא מודי, ועל החמישים

הללו הנתבע כופר בכל, והכופר בכל אינו נשבע — הלכך ליכא הודאת מקצת

שהשבועה במשנה היא שבועה מדרכנן, ואיננה מחמת דינו הראשון של רבי חייא, וכמו שדחינו לעיל שדינו של רבי חייא לא שייך כאן — אלא שהוכחת הגמרא היא, שאם בדאורייתא 'הילך' פטור משבועה, לא היו רבנן מתקנים שבועה כעין זו שאין דומה לה בדאורייתא. ואם רבנן תקנו כאן שבועה אף שזה דומה להילך בהכרח שבדאורייתא הילך חייב, ושפיר תקנו רבנן שבועה שיש דומה לה בדאורייתא. וסברא זו מובאת במסקנת הגמרא, אלא שהתוספות סברו שגם בהוה אמינא הגמרא ידעה מסברא זו. אלא שלפי זה קשה. דלפי סברא זו יש להוכיח ממשנתנו גם לדינו הראשון של רבי חייא, דאף שהוכחנו ששבועת המשנה איננה מחמת העדאת העדים, מכל מקום אם מדאורייתא עדים המחייבים במקצת לא היו מחייבים שבועה, לא היו רבנן מתקנים שבועה כגון זו —

על זה כתבו התוס' שאין להוכיח כן, משום שאף אם נחלוק על רבי חייא ונסבור שכשעדים מעידים על מקצת מטענת התובע פטור הנתבע משבועה. בכל זאת תקנו חכמים שבועה, כי שבועה זו דומה לכל מודה במקצת שחייב שבועה, משום שכל אחד מהם נחשב כאילו מודה לתביעת חבירו על החצי שאותו תופס חבירו — ואם כן נמצא שרבנן תקנו שבועה שהיא כעין שבועת מודה במקצת דאורייתא. — אלא שהתוס' כתבו שפירוש זה דחוק, כי לפי זה יוצא שהסיבה שאין הוכחה לדינו הראשון של רבי חייא, היא משום שאין השבועה מחמת העדאת העדים, אלא מחמת שכל אחד מהם נחשב כאילו מודה במקצת לתביעת חבירו על החצי שבו תפוס חבירו. ואילו לעיל הגמרא דחתה באופן אחר, ולא מחמת סיבה זו.

ותמוה שהרי לעיל הגמרא הסיקה שהשבועה שבמשנתנו אינה מחמת דינו של רבי חייא, משום ד'כי היכי דאנן סהדי להאי אנן סהדי להאי'. ומשום כך אמרינן שם שאין ראה ממשנתנו לדינו הראשון של רבי חייא, ואם כן כיצד יתכן לפרש שעכשיו סברה הגמרא ששבועת משנתנו היא משום העדאת עדים במקצת וכדינו הראשון של רבי חייא? והתוספות הקשו שאם כדי להוכיח את דינו השני של רבי חייא עדיין צריך לומר ששבועת המשנה היא מחמת דינו הראשון של רבי חייא, אם כן שוב אפשר לומר שמה שהביא רבי חייא לדבריו ממשנתנו הוא לדינו הראשון.

וכתבו הראשונים שאין הכי נמי, ומי שהביא ראה לדינו השני של רבי חייא מהמשנה, לא ידע שהשבועה במשנה איננה מחמת דינו הראשון של רבי חייא. וזה לשון הריטב"א 'וכאלו תאמר לא היינו בבית המדרש כשנדרחית ההיא דלעיל'. [ולפי זה כתבו הראשונים שמה שהביאו ראה לדין זה של רבי חייא ולא לדינו הראשון, הוא משום דסמכינן אמסקנא, ולמסקנא יש ראה רק לדינו השני של רבי חייא].

ועוד קשה לשיטת רש"י, שאם הראיה לדינו השני של רבי חייא מתבססת על זה שהשבועה שבמשנתנו היא מחמת דינו הראשון של רבי חייא, אם כן היה לגמרא להקשות שלא יתכן שזהו הפירוש במשנה שהרי כאן יש עדות לכל אחד מהם וכמו שהקשתה לעיל, [וכמו שכתב רש"י לקמן שזהו ביאור שיטת רב ששת] ויעוין במהרש"א ומהר"ם שי"ף שהקשו מדוע לא הקשו זאת התוס' על רש"י, ע"ש מה שתירצו.

שיטת התוס'

שיטת התוס', שגם בהוה אמינא הגמרא סברה

הטענה. ומשום כך אין כאן הודאה במקצת, ואינו נשבע! (13)

ומקשינן: ולרב ששת, קשיא מתניתין. שהרי במשנתנו, כיון שבפנינו התובע תפוס בטלית, הרי זה כהילך, ובכל זאת מבואר במשנה שעליו להשבע.

ומתריצין: אמר לך רב ששת — מתניתין תקנת חכמים היא. השבועה שבמשנתנו אינה שבועה דאורייתא אלא היא תקנת חכמים, כדי שלא יהיה כל אחד הולך ותוקף טליתו של חברו — ואם כן, שוב אין ראייה שהילך חייב, שהרי גם אם הילך פטור, עליו להשבע מתקנת חכמים.

שיטת בעל המאור

בבעל המאור פירש על דרך התוספות, שההוכחה שהילך חייב היא ממה שרבנן תקנו שבועה, שאם הילך היה פטור לא היו רבנן מתקנים שבועה שאין כוונה בדאורייתא [וכמו שאמרה הגמרא במסקנה] — אלא שהבעל המאור הוסיף בזה סברא, שהרי הסברא לפטור בהילך היא שאנו מחשיבים כאילו הכסף כבר בידי התובע, וממילא אין כאן תביעה והודאה על סכום זה וכדאמרינן בסוגיין — וסברא זו שייכת גם בשבועה שתקנו רבנן, שהרי אם על חצי הטלית יש הילך, אם כן הרי זה כאילו נחלקה כבר הטלית ואין כאן סיבה לשבועה אפילו מדרבנן.

ולפי זה כתב בעל המאור שאין להקשות [כמו שהקשו התוס' שנוכח גם לרבי חייא קמייטא ממה שתקנו רבנן שבועה שבהכרח שיש כוונה בדאורייתא. משום שבעלמא רבנן תקנו גם שבועות שאין דומה להם בדאורייתא, ורק לענין הילך אמרינן שתקנו רק כעין דאורייתא משום שאותה סברא שמחמתה פטור משבועה בדאורייתא, מאותה סברא יש לפטור אף משבועה דרבנן, וכמו שביארנו.

שיטת הרמב"ן והר"ן [בפירושו השני]

הרמב"ן והר"ן חולקים על תוס', ולשיטתם בשלב זה הגמרה הבינה שהשבועה שבמשנה היא שבועה דאורייתא! אבל לא כמו שכתב רש"י שהשבועה מחמת העדאת עדים וכדינו הראשון של רבי חייא.

אלא טעמה של שבועה זו היא דדמי למודה במקצת, שאף שכופר בכל טענת חברו ואומר כולה שלי, מכל מקום על החצי שביד חברו אין כפירתו נחשבת לכפירה! ואם כן נמצא שכפר רק בחצי טלית, והרי הוא כמודה במקצת, ומשום כך נשבע — וכיון דדמי להילך מוכח שהילך חייב!

וביאור דבריהם הוא, שהם סוברים שיסוד חיוב מודה במקצת אינו מחמת ההודאה במקצת אלא מחמת שלא כפר בכל. ואם כן בשנים אוחזין בטלית אף שלא הודה במקצת, מכל מקום אינו נחשב לכופר הכל, שהרי על החצי שביד חברו אין כפירתו כפירה, וכנ"ל.

ועיין עוד בבעל המאור שהביא שיטת הר"י צחק הלוי ז"ל בסוגיא, ויעוין בבית הלוי ח"ג סימן ל"ט מה שביאר בדבריו. ועיין עוד בחידושי הר"ן כאן, ועיין עוד בשיטה מקובצת שיטת הראב"ד.

13. בדיון זה של 'הילך' מצאנו כמה חילוקי דינים בראשונים ובאחרונים, ונבארם בקצרה.

שיטת רש"י ב'הילך'

נחלקו ראשונים בדעת רש"י בענין הילך. הרשב"א והר"ן נקטו בדעת רש"י שדיון הילך נאמר רק בפקדון ולא בהלוואה, משום שרק בפקדון שייך לומר שהממון כאילו נמצא בידי המפקיד, שהרי הפקדון בכל מקום שנמצא הרי הוא ברשות בעליו — אבל בהלוואה אין פטור הילך דכיון שמלוה להוצאה ניתנה אם כן אין

ומקשינן: ואידך? כיצד הוכיח רבי חייא ממשתנתו שהילך חייב, הלא השבועה במשנה היא מתקנת חכמים.

ומתריצין: איני! תקנת חכמים היא. גם רבי חייא סובר שהשבועה במשנה היא מתקנת חכמים —

הממון ברשותו של המלווה, ואף אם הממון מזומן ביד הלוח לפרוע אין זה נחשב להילך. אך בהגהות אשר"י סימן ד' [וכן בהגהות הגר"א כאן] פירשו בדעת רש"י שגם בהלוואה יש דין הילך, [ודקדקו זאת ממה שכתב רש"י 'לא הוצאתים'] — אלא שדין זה אינו אלא אם משיב לו את אותו כסף שהלווה לו, אבל אם כבר הוציא את הכסף שוב אין דין הילך — והסברא בזה היא שכל זמן שהכסף של המלווה קיים יכול לומר לו שיקח את כספו ולבטל את התביעה, אבל אם הוציא את הכסף אינו מבטל את התביעה בכך שמשיב לו את כסף, ואין כאן דין הילך.

ובריטב"א [החדשים] נקט בדעת רש"י כהגהות אשר"י, ותמה עליו דכיון דמלוה להוצאה ניתנה אם כן אין הבדל אם הוציא את הכסף או לא שהרי ברגע שקיבל את הכסף קנה אותו כדי להוציאו והכסף שלו ולא של המלווה — ותירץ ה'חידושי הרי"ם' שדעת רש"י שמה דאמרינן 'מלוה להוצאה ניתנה' אין הכוונה שמייד שמקבל הלוח את הכסף קונה אותו כדי להוציאו, אלא שיש לו זכות להוציא את הכסף ולקנותו, ואין המלוה יכול לחזור בו, אבל כל זמן שלא הוציאו עדיין הכסף שייך למלוה.

הילך בפקדון — האם צריך לתת ביד המפקיד הראשונים בסוגיין כתבו, שכדי לעשות 'הילך' בפקדון אין צריך שיהיה הפקדון מזומן ביד השומר, אלא אפילו אם החפץ עומד באגם הרי זה כ'הילך' שהרי כל מקום שבו עומד הפקדון הרי הוא ברשות המפקיד [ועיין היטב בלשון רש"י שכתב 'והם שלך בכל מקום שהם']. אבל דעת הראב"ד [הובא בשיטה

הממון ברשותו של המלווה, ואף אם הממון מזומן ביד הלוח לפרוע אין זה נחשב להילך. אך בהגהות אשר"י סימן ד' [וכן בהגהות הגר"א כאן] פירשו בדעת רש"י שגם בהלוואה יש דין הילך, [ודקדקו זאת ממה שכתב רש"י 'לא הוצאתים'] — אלא שדין זה אינו אלא אם משיב לו את אותו כסף שהלווה לו, אבל אם כבר הוציא את הכסף שוב אין דין הילך — והסברא בזה היא שכל זמן שהכסף של המלווה קיים יכול לומר לו שיקח את כספו ולבטל את התביעה, אבל אם הוציא את הכסף אינו מבטל את התביעה בכך שמשיב לו את כסף, ואין כאן דין הילך.

ובריטב"א [החדשים] נקט בדעת רש"י כהגהות אשר"י, ותמה עליו דכיון דמלוה להוצאה ניתנה אם כן אין הבדל אם הוציא את הכסף או לא שהרי ברגע שקיבל את הכסף קנה אותו כדי להוציאו והכסף שלו ולא של המלווה — ותירץ ה'חידושי הרי"ם' שדעת רש"י שמה דאמרינן 'מלוה להוצאה ניתנה' אין הכוונה שמייד שמקבל הלוח את הכסף קונה אותו כדי להוציאו, אלא שיש לו זכות להוציא את הכסף ולקנותו, ואין המלוה יכול לחזור בו, אבל כל זמן שלא הוציאו עדיין הכסף שייך למלוה.

הילך בפקדון — האם צריך לתת ביד המפקיד הראשונים בסוגיין כתבו, שכדי לעשות 'הילך' בפקדון אין צריך שיהיה הפקדון מזומן ביד השומר, אלא אפילו אם החפץ עומד באגם הרי זה כ'הילך' שהרי כל מקום שבו עומד הפקדון הרי הוא ברשות המפקיד [ועיין היטב בלשון רש"י שכתב 'והם שלך בכל מקום שהם']. אבל דעת הראב"ד [הובא בשיטה

רבי שמעון בן אלעזר אומר: הואיל והלוה חודה למקצת מן הטענה של המלוה שתובע ממנו חמש – ישבע כדין מודה במקצת.

רבי עקיבא אומר: אינו אלא כמשיב אבידה, ופטור.

שנינו במשנה [גיטין מח ב]: המוצא מציאה והחזירה, ובעל המציאה טוען שהמוצא לא החזיר את כל האבידה, אין המוצא נשבע שבועת מודה במקצת "מפני תיקון העולם", שאם נחייבו שבועה ימנעו האנשים מלהשיב אבידה לבעליה –

ומן הדין, כל מודה במקצת הרי הוא כמשיב אבידה, שהרי יכול היה לכפור הכל ולהפטר, ובמה שהודה במקצת הרי הוא כמשיב אבידה לבעלים – אלא שמכל מקום נשבע, וכמו שנתבאר בגמרא לעיל, משום שגם אם ירצה לכפור, הוא אינו יכול לכפור הכל, כי אין אדם מעיז פניו בפני בעל חובו –

אבל כאן, שכתוב בשטר "סלעים" סתם, במקרה זה הלוה נחשב ל"משיב אבידה", שהרי היה יכול לטעון שלוה רק שתים – ואין זו העזה, כיון שאם היה טוען כך

ומיהו, אי אמרת בשלמא מדאורייתא הילך חייב, אם מדאורייתא המודה במקצת ואמר לו הילך חייב שבועה, אז יש לומר שמתקני רבנן שבועה כעין דאורייתא. שתקנו רבנן שבועה הדומה לשבועת מודה במקצת של התורה –

אלא אי אמרת מדאורייתא הילך פטור, אבל אם מדאורייתא האומר הילך פטור משבועת מודה במקצת – האם מתקני רבנן שבועה דליתא דכוותה בדאורייתא? רבנן לא היו מתקנים שבועה שאין דומה לה בתורה, [שהרי כאן זה דומה להילך], ואם בכל זאת תקנו רבנן שבועה, בהכרח שבדומה לזה בדאורייתא נשבעין, ומוכח שהילך חייב.

מיתבי מהא דתניא:

ב-ד שטר הלואה שכתוב בו "פלוגי לזה מחבירו סלעים", ולא כתוב בשטר כמה סלעים לזה, או שכתוב בשטר "פלוגי לזה מחבירו דינרין", ולא כתוב כמה דינרים. והמלוה אומר שסכום ההלואה היה חמש סלעים או דינרים, ואילו הלוה אומר שההלואה הייתה רק שלש סלעים או דינרים –

מלוה. אך בחידושי רבינו חיים הלוי [פט"ז מהלכות אישות] כתב שרבי חייא מודה לסברתו של רב ששת דכמאן דנקיט להו מלוה דמי והרי זה כפרוע, אלא שסובר רבי חייא שאף על פי כן אין זה מבטל את שם התביעה, וגם היכן שמסלק את התביעה על ידי שהופך את חלק מהחוב לפרוע, גם זה נחשב למודה במקצת וחייב שבועה.

להתחייב בשבועת מודה במקצת צריך שיתחייב על פי הודאתו, ובהילך אינו מתחייב על פי הודאתו שהרי פורע את הכסף מיד, ע"ש.

טעמו של רבי חייא החולק על פטור הילך'

בטעמו של רבי חייא החולק על פטור הילך מצאנו שני ביאורים. – בעל המאור כתב שהוא חולק על עצם הסברא, ולדעתו אף שהמעות מזומנים בידו אין זה נחשב שכמאן דנקיט להו